

Helinä Häkkänen-Nyholm

Oikeusprosessiin liittyvä stressi ja reaktiiviset häiriöt

Yksinomaan Suomen käräjäoikeuksissa ratkaistaan vuosittain lähes 500 000 riita-asiaa ja noin 75 000 henkilöä joutuu vuosittain oikeuteen vastaajaksi rikosasiassa. Näin ollen huomattava määrä ihmisiä joutuu elämänsä aikana osalliseksi oikeusprosessiin. Oikeusprosessilla on taloudellisia, sosiaalisia ja psyykkisiä vaikutuksia ihmisten elämään, ja se koetaan usein psyykkisesti kuormittavaksi tilanteeksi, joka aiheuttaa monelle myös reaktiivisia häiriöitä tai sopeutumishäiriöitä. Näillä oireilla voi olla merkittävä vaikutus henkilön kykyyn esiintyä oikeudessa ja siten myös oikeudenkäynnin lopputulokseen. Oikeusprosessissa osallisena olevien ihmisten hyvinvoinnin parantaminen ja tukeminen edistävät oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä ja ihmisten oikeusturvan toteutumista.

Oikeusprosessille luonteenomainen vastakkainasettelu, kilpailullisuus, auktoriteettiin sidonnaisuus, prosessin vieraus sekä siihen usein liittyvä kielteinen ja joskus vihamielinenkin ilmapiiri johtavat vääjäämättä siihen, että moni oikeusprosessissa osallisena oleva kokee sen stressaavaksi ja ahdistavaksi. Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa on esitetty käytettäväksi käsitettä forensinen tai oikeudellinen stressihäiriö viitattaessa oikeusprosessin aiheuttamaan stressiin ja siihen liittyviin oireisiin kuten univaikeuksiin, pakonomaisiin ajatuksiin ja oikeusprosessiin liittyvien asioiden välttämiskäyttäytymiseen (1). Käsitteen luomisen tarkoituksena on ollut pyrkimys rohkaista terveys- ja lakialan ammattilaisia tunnistamaan oikeusprosessin kielteisiä vaikutuksia ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen sekä ehkäisemään niitä.

Oikeudessa vireillä olevassa asiassa voi olla kyse ihmisen elämän kannalta hyvinkin merkittävistä asioista, kuten lasten asumisesta ja huoltajuudesta, vapauden menetyksestä vankeusrangaistuksen myötä tai rikosuhriin saamista kärsimyskorvauksista. Oikeusprosessi tulisikin nähdä tilanteena, joka voi aiheuttaa reaktiivisia häiriöitä tai sopeutumishäiriöitä eli psyykkisiä tiloja, joissa ajankohtaisten elämäntapahtumien katsotaan olevan keskeinen syy oireiden syntyyn (2). Tällöin reaktiivisina oireina voi ilme-

tä muun muassa masennusta, ahdistuneisuutta, käytösongelmia, impulsiivisuutta, unettomuutta, keskittymisvaikeuksia sekä voimakkaita tunnereaktioita. Psyykkistä oireilua oikeusprosessin aikana voivat aiheuttaa muun muassa tilanteen pitkäkestoisuus, epävarmuus prosessin lopputuloksesta, prosessin aiheuttamat taloudelliset vaikeudet ja ihmissuhdeongelmat sekä se, ettei henkilö koe tulleen kuulluksi ja kohdatuksi tuomioistuimessa.

Oikeusprosessiin sidonnaiseen stressiin vaikuttavat todennäköisesti hyvin monet eri yksilö- ja tilannetekijät. Tilannetekijöistä keskeisimpiä on prosessin kesto. Suomalaista oikeusprosessia on kritisoitu hitaaksi ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on puuttunut asiaan useasti. Rikosasioissa oikeusprosessin kesto esitutkinnasta oikeuden istuntoon on keskimäärin neljä kuukautta, kun taas riita-asioissa aika asian vireille tulosta pääkäsitelyyn on keskimäärin 11 kuukautta. Tämän jälkeen seuraa vielä päätöksen odottaminen, joka tyypillisesti kestää esimerkiksi riita-asioissa kaksi viikkoa. Prosessin pitkäkestoisuus voi aiheuttaa ihmisessä kokonaisvaltaista väsymystä, syyllisyyden tunnetta, itsetunnon heikkenemistä sekä kyynistymistä. Samalla tavalla kuin työelämän yhteydessä voidaan puhua reaktiivisena häiriönä työuupumuksesta, voidaan oikeusprosessien yhteydessä nähdäseni puhua oikeudenkäyntiuupumuksesta.

Oikeusprosessin yleisyys, pitkäkestoisuus ja usein koettu rasittavuus huomioiden on yllättävää, että oikeusprosessien vaikutuksista ihmisten psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin tiedetään vasta vähän. Lääkäreiden osalta Suomen Lääkärilehti kiinnitti oikeusprosessin aiheuttamaan psyykkiseen kuormittavuuteen huomiota artikkelissa, jossa käsiteltiin lääkäreiden joutumista syytetyksi potilaan kuolemasta (3). Varsinaista tutkimustietoa oikeusprosessin vaikutuksista ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen ei kuitenkaan Suomessa tiettävästi ole toistaiseksi julkaistu. Syksyllä 2017 on käynnistetty etenevä seuranta-tutkimus oikeusprosessin vaikutuksista ihmisen terveyteen riita- ja rikosasioissa. Toistaiseksi kuitenkin tietämys asiasta perustuu ulkomaiseen tutkimukseen, jolloin huomionarvoista on se, että anglosaksista common law- eli tapaoikeusjärjestelmää noudattavissa maissa oikeusprosessi eroaa joiltakin osin suomalaisesta oikeusprosessista. Oletettavaa kuitenkin on, että keskeiset stressiä aiheuttavat seikat näyttäytyvät eri oikeusjärjestelmissä melko samanlaisina.

Psyykinen oirehdinta rikosprosessissa

Ihminen voi olla rikosprosessissa rikoksesta syytettynä, asianomistajana eli rikosuhrina tai todistajana. Roolista riippumatta prosessin vaiheet ovat kaikille samat: asian käsittely etenee tyypillisesti poliisikuulustelusta syyttäjän päätökseen, varsinaiseen oikeudenistuntoon sekä tuomioistuimen päätöksen odottamiseen. Rikosprosessi koetaan usein stressaavaksi riippumatta siitä, missä asemassa henkilö siinä on. Kansainvälisessä tutkimuksessa painopiste on kuitenkin ollut rikoksen uhrien kokemusten tutkimisessa, mikä osaltaan on vaikuttanut rikoksen uhrin aseman parantumiseen. Esimerkiksi suomalaisessa oikeusjärjestelmässä on jo käytössä monia rikosuhrin tarpeita palvelevia käytäntöjä ja säädöksiä kuten mahdollisuus sermin käyttöön oikeudenistunnossa, mahdollisuus tukihenkilön mukaanottoon istuntoon, sekä EU:n rikosuhridirektiivi (lisätietoja direktiivistä: <https://www.riku.fi/fi/ohjaa+asiakkaasi+rikun+palveluun/mika+on+rikosuhridirektiivi/>). Terveystutkimuksen ja oikeusprosessin aikai-

sen hyvinvoinnin edistämisen näkökulmasta rikoksen uhrin ja rikoksesta syytetyt ei tulisi kuitenkaan kilpailla keskenään, vaan molempien hyvinvoinnin edistämisestä tulisi huolehtia tasavertaisesti.

Asianomistajien keskuudessa tehdyt tutkimukset oikeusprosessien psyykkisistä vaikutuksista ovat jo pitkään osoittaneet, että kokemukset oikeusprosessista ovat usein kielteisiä ja lisäävät merkittävästi koettua stressiä sekä traumatisoivat lisää (4–7). Syynä on yleensä se, että asianomistajat ovat kokeneet oikeusprosessin epäselväksi ja hämmentäväksi, eivätkä he ole kokeneet tulleen pääkäsitellyssä asiallisesti kohdatuksi tai kuulluksi. Huomattava osa asianomistajista myös pelkää oikeudenkäyntiä (8). Huolimatta siitä, että asianomistajien kielteiset kokemukset oikeusprosessista ovat todennäköisesti yleisiä myös rikoksista syytettyjen henkilöiden keskuudessa ainakin ensikertalaisilla, ei empiiristä tutkimustietoa rikoksesta syytettyjen osalta juuri ole julkaistu. Joissakin tapauksissa julkisissa kannanotoissaan rikoksesta syytetyt henkilöt ovat kuvanneet oikeusprosessia poikkeuksellisen raskaaksi elämäkokemukseksi. Erityisen traumatisoiva vaikutus rikosepäilyllä ja oikeusprosessilla on syytetyille silloin, kun syyte hylätään oikeudenistunnossa. Britanniassa aiheesta tehdyssä tutkimuksessa (tutkimukseen osallistuneet henkilöt olivat olleet syytteessä pääosin lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, ja heidät todettiin oikeusprosessissa syyttömiksi) osoitettiin oikeusprosessin aiheuttaneen 77 %:lle syytetyistä masennusta, ahdistuneisuutta ja paniikkihäiriöön liittyviä oireita (9). Oikeusprosessin aiheuttamasta taakasta suomalaisittain kertoo myös epäsuorasti se, että puolet vankien itsemurhista on tutkintavankien tekemiä, joten tutkintavankeus sinänsä on huomattava itsemurhan riskitekijä (10).

Todistajien osalta oikeusprosessin vaikutusta psyykkiseen hyvinvointiin ja terveyteen on toistaiseksi tutkittu yksinomaan kansainvälisessä sotarikostuomioistuimessa todistajina esiintyneiden henkilöiden keskuudessa (11). Sierra Leonen sotarikostuomioistuimessa todistaneiden henkilöiden keskuudessa tehty haastattelututkimus osoitti, että todistajien psyykinen vointi erityisesti huolehtimisen osalta muuttui

Kovan/Stock

oikeusprosessin vaiheiden myötä. Suurimmillaan heidän kokemansa stressi oli silloin, kun heihin otettiin yhteyttä ja pienimmillään todistamisen jälkeen (12). Eniten huolta todistajissa aiheutti tietämättömyys oikeusprosessin vaiheista ja todistamiseen liittyvistä käytännön asioista sekä pelko omasta fyysisestä turvallisuudesta ja henkilöllisyyden paljastumisesta. Todistajansuojeluohjelmilla onkin todettu olevan huomattava merkitys todistajien psyykkisen hyvinvoinnin turvaamisessa.

Riita-asiat ja asianosaisten stressi ja psyykkinen oirehdinta

Riita-, hallinto- ja hakemusasioissa on kysymys yksityisten ihmisten tai yritysten erimielisyyksien ratkaisemisesta tuomioistuimessa. Kysymys voi olla esimerkiksi lapsen elatusta, asumista ja huoltoa koskevasta asiasta, vahingonkorvauksesta, perintöriidasta tai kaupan purkamisesta. Tyypillisesti prosessin kesto on riita-asioissa pitempi kuin rikosasioissa. Oikeusministeriön tuomioistuinten työtilastojen mukaan laajojen riita-asioiden käsittelyaika kärjäoikeudessa oli vuonna 2016 keskimäärin 12,3 kuukautta, ja laajan riita-asian läpikäyminen kaikissa oikeusasteissa kestää keskimäärin 3,4 vuotta.

Riita-asioissa asianosaisten käyttäytyminen on tavoitehakuista heidän pyrkiessään saavuttamaan päämäärän, joka tarjoaa oikeusprosessille merkityksen ja tarkoituksen (13). Asian vireille laittaneen kantajan voidaan katsoa oikeusseuraamuksen kautta pyrkivän ensi sijassa

puolustamaan oikeuksiaan, mutta myös joskus vaikuttamaan osapuolten väliseen sosiaaliseen statukseen tai ilmaisemaan esimerkiksi kostonhaluaan (14). Riita-asioiden oikeusprosessit ovat harvoin vapaita niissä osallisina olevien ihmisten kielteisistä tunteista suhteessa toisiinsa. Mahdollisuus tavoitehakuiseen toimintaan on yhteydessä ihmisen subjektiivisen hyvinvoinnin osa-alueisiin ja lisää muun muassa elämäntyytyväisyyttä sekä myönteisiä tunnetiloja (15). Oikeusprosesseissa tavoitehakuisuus on kuitenkin näennäistä, koska prosessin kulku ja päätös ovat vain rajoitetusti asianosaisten kontrolloitavissa, ja ne voivat poiketa huomattavasti henkilön alkuperäisistä tavoitteista. Näin käy esimerkiksi silloin, kun henkilö tavoittelee sitä, että hän saisi tuomioistuimen ratkaisun asiassa, jossa hän kokee oikeuksiaan loukatun, mutta hän päätyykin sovintoneuvotteluun ja kokee jälkikäteen tulleen siellä painostetuksi sovintoratkaisuun. Riita-asioissa, samoin kuin rikosasioissa osallisina oleville henkilöille on tärkeää saada tulla kuulluksi ja saada kertomukseen huomiota (16). Oikeudellisesta asianhoidon näkökulmasta on kuitenkin mahdollista, että jutun osapuolelle henkilökohtaisesti tärkeä asia jää vaille sille toivottua huomiota tuomioistuimessa, koska sillä ei ole juridisesti painoarvoa tai se voisi haitata asiaa ajavan oikeudellisen avustajan strategiaa.

Riita-asiassa osallisena olevan henkilön psyykkistä hyvinvointia oikeusprosessin aikana sivuava tutkimus on toistaiseksi keskittynyt tarkastelemaan sitä, onko liikenneonnettomuuk-

sia seuranneissa vahingonkorvaustapauksissa vahinkoa väitetysti kärsineen henkilön fyysinen ja psyykinen terveys ja hyvinvointi yhteydessä siihen, käsiteltiin asiaa vahingonkorvauskanteena tuomioistuimessa vai ei (17–19). Aiheesta julkaistuissa meta-analyyseissa on päädytty pääosin siihen, että vaikka valtaosa tutkimuksista viittaa siihen, että tuomioistuin-käsittely heikentää henkilön terveyttä, on myös huomioitava, että näissä tapauksissa henkilöiden terveys on usein huonompi (19), ja myös vahingonkorvauskanne itsessään voi vaikuttaa henkilön itseraportoimaan hyvinvointiin (20). Lisäksi tehtyjä tutkimuksia rasittavat useat metodologiset puutteet kuten valikoituneet ja pienet tutkimusaineistot sekä asianmukaisten verrokkiryhmien puute.

Yksilötekijöiden merkitys koettuun stressiin

Yksilötekijöiden yhteyttä nimenomaan oikeusprosessiin liittyvään stressiin ja hyvinvointiin ei ole juuri toistaiseksi tutkittu. Näin ollen toistaiseksi ei vielä tiedetä, miten esimerkiksi sukupuoli tai persoonallisuus vaikuttaa asiaan. Kansainvälisessä oikeudenkäyntiä ja stressiä käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin viime vuosina kiinnitetty yhä enemmän huomiota oikeudessa asianomistajina tai todistajina esiintyvien lasten kokemaan stressiin. Lasten oikeusjärjestelmää koskevan tiedon ja ymmärryksen puutteen on osoitettu olevan lapsille stressin aiheuttaja (21–23), ja erityisesti stressiä lapsille ovat aiheuttaneet toistuvat kuulemiset, tiukka vastakuuleminen, sosiaalisen tuen puute sekä se, että tilanne on heille vieras (24,25). Lapsilla esiintyy psyykkisesti kuormittavia ajatuksia siitä, ettei heitä uskota, etteivät he tiedä, miten oikeudenistunnossa pitää käyttäytyä, tai etteivät he tiedä, miten tai mitä kysymyksiin pitää vastata (26). Nämä tutkimushavainnot lapsilla ovat johtaneet siihen, että Yhdysvalloissa on kehitetty erilaisia ohjelmia, joiden avulla lapsia valmistellaan oikeudessa esiintymiseen. Suomessa lapsia ei kuulla varsinaisesti oikeudessa, mutta kylläkin huoltoriitojen yhteydessä tehtävissä olosuhdeselvityksissä sekä rikosten esitutkinnassa. Oletettavaa

on, että myös nämä tilanteet aiheuttavat lapsille edellä kuvatun kaltaista stressiä. Kokemuseräisen tiedon varassa näkisin myös, etteivät edellä kuvatut stressin aiheuttajat (muun muassa epävarmuus siitä, miten oikeudessa pitää toimia) riipu iästä vaan samoja huolenaiheita esiintyy myös aikuisilla.

Psyykkisen hyvinvoinnin merkitys oikeudessa kuulemiselle

Oikeudellisen päätöksenteon, samoin kuin oikeusjutussa olevien asianosaisten hyvinvoinnin näkökulmasta oikeusprosessin kiistatta tärkeimpiä vaiheita on osapuolten ja todistajien kuuleminen oikeudessa. Kuultavien henkilöiden näkökulmasta kuuleminen on ensimmäinen kerta, kun henkilön tulee puhua asiastaan tuomioistuimen jäsenille, joita hän ei entuudestaan lainkaan tunne, sekä jutun niin sanotuille vastapuolille. Kuulemistilanteisiin liittyy olennaisilta osin myös vastaaminen vastapuolen esittämiin kysymyksiin ja sopeutuminen heidän esittämiinsä väitteisiin ja käyttäytymiseen, joka voi joskus olla avoimenkin vihamielistä (6,27).

Kuultavan henkilön psyykinen tila ja tilanteen aiheuttama stressi vaikuttavat henkilön esiintymiseen oikeudessa ja täten myös oikeudelliseen päätöksentekoon (28). Esimerkiksi traumaperäiseen stressihäiriöön liittyvä oirekuva voi vaikuttaa henkilön kertomuksen sisältöön siten, että kertomuksesta tulee jäsentymättömämpi ja yksityiskohdiltaan niukempi. Jo yksinomaan jännittäminen tai pelko voivat vaikuttaa siten, että henkilö jättää kertomatta joi-takin jutun kannalta tärkeitä asioita. Kuultavan henkilön havaittava käyttäytyminen vaikuttaa siitä tehtävään tulkintaan. Esimerkiksi traumaperäisen stressihäiriön oirekuvan aiheuttama jäsentymättömyys kertomuksessa voi vaikuttaa siihen, että oikeuden tuomari pitää kertomusta sen epä johdonmukaisuuden vuoksi epäluotettavana. Asianosaisten kertomuksen luotettavuuden arviointi kuuluu olennaisena osana tuomareiden työhön, ja Ruotsissa toteutetussa tutkimuksessa osoitettiin, että tuomareista 74 % uskoo kertomuksen yksityiskohtien ja johdonmukaisuuden olevan vähäisempi valheellisissa kuin tosissa kertomuksissa. Noin

joka kolmas uskoo ihmisen katsekontaktin vähenevän valehdellessa (29). Toistaiseksi ei ole tietoa siitä, missä määrin tuomarit huomioivat kuultavan henkilön psyykkisen oirekuvan ja sen mahdollisia vaikutuksia kertomuksen sisältöön ja henkilön esiintymiseen oikeudessa.

Oikeussali auktoriteettia ja muodollisuutta korostavana ympäristönä ei ole omiaan vähentämään henkilön kuulemistilanteessa kokemaa stressiä. Oikeussali on ympäristönä kalsea, virallinen ja persoonaton. Inhimillisen kokemuksen ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin näkökulmasta olennaisia kysymyksiä ovat: vaikuttaako oikeussali ympäristönä stressin kokeutumukseen ja vaikuttaako ympäristöstä aiheutunut stressi muistin toimintaan ja kertomuksen sisältöön tai ulosantiin? Lasten keskuudessa tehty tutkimus osoitti, että lavastetussa rikoksessa todistajina kuullut lapset kokivat enemmän stressiä yliopistolle simuloitussa oikeussalissa kuin koulussaan kuultuina (30). Lapset myös arvioivat, että kuuleminen oikeudessa olisi stressaavampaa, erityisesti silloin, kun heitä itkettäisi, tai kun tuntemattomat aikuiset kuulisivat heitä. Tutkimus osoitti myös sen, että stressi vaikuttaa kertomuksen sisältöön. Koululla kuullut lapset muistivat enemmän ja tekivät vähemmän virheitä.

Lopuksi

Terveysalan ja lääkärin työn näkökulmasta keskeistä on tiedostaa ja tunnistaa oikeusprosessin vaikutukset ihmisen psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen sekä hyvinvointiin. Tavallisesti oikeusprosessi kohottaa riskiä stressille ja psyykkiselle huonovointisuudelle. Oikeusprosessin lopputulos voi kuitenkin edistää ihmisen hyvinvointia merkittävästi.

Vastaanotolla olevalle potilaalle, joka kärsii oikeusprosessin synnyttämistä reaktiivisista häiriöistä ja sopeutumisvaikeuksista, voidaan tarjota tukea ja keinoja lievittää ahdistusta, vaikkei itse oikeusprosessissa käsiteltävää asiaa tai kokemusta käsiteltäisi ennen oikeudenkäyntiä. Häntä voidaan esimerkiksi ohjeistaa käyttämään erilaisia yleisiä stressinhallintamenetelmiä oikeudenkäynnin aiheuttaman stressin hallitsemiseksi. Myös yleinen ahdistuksen, masennuksen

Ydinasiat

- ▶ Oikeusprosessi voi aiheuttaa ihmiselle reaktiivisia tai sopeutumishäiriöitä sekä oikeudenkäyntiuupumusta.
- ▶ Suurin osa ihmisistä kokee oikeusprosessin ahdistavaksi, stressaavaksi tai vähintäänkin rasittavaksi.
- ▶ Psyykkinen tila ja tilanteen aiheuttama stressi vaikuttavat henkilön esiintymiseen oikeudessa ja siten oikeudelliseen päätöksentekoon.
- ▶ Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja ihmisen oikeusturvan toteutuminen edellyttävät oikeusprosessissa osallisena olevien ihmisten hyvinvoinnin edistämistä.
- ▶ Psyykkinen tuki oikeusprosessin eri vaiheissa ja henkilön hyvä valmistelu oikeuden istuntoon edistävät psyykkistä hyvinvointia.

ja stressin yhteydessä käytettävä lääkitys voi tulla joskus kyseeseen, samoin kuin psykoterapeuttisten palveluiden piiriin ohjaaminen. Tärkeätä on myös ymmärtää se, että potilasta ei tule jättää hoitamatta esimerkiksi siitä syystä, että hän hoitamattomana vaikuttaisi traumansa kanssa uskottavammalta oikeudenistunnossa (28).

Oikeus- ja terveysviranomaisten tulee osoittaa kiinnostusta oikeusjärjestelmässä osallisina olevien henkilöiden hyvinvoinnista ja terveydestä. Oikeuslaitoksella voidaan katsoa olevan myös eettinen velvollisuus huolehtia siitä, ettei oikeusprosessi traumatisoi lisää siinä osallisena olevaa henkilöä ja että prosessin toimivuus riippuu osittain siinä osallisina olevien ihmisten hyvinvoinnista.

Kielteinen kokemus tai mielikuva oikeusprosessista voi vaikuttaa ihmisten halukkuuteen osallistua prosessiin esimerkiksi todistajana tai rikosilmoituksen tekijänä sekä aiheuttaa oppositionalisuutta ja vetäytyneisyyttä kuulemistilanteessa.

Niin lapsilla kuin aikuisillakin merkittävä stressiin vaikuttava tekijä on tiedon puute sii-

tä, mitä oikeusprosessin aikana ja erityisesti oikeudenistunnossa tapahtuu. Psykkinen tuki oikeusprosessin eri vaiheissa ja henkilön hyvä valmistelu oikeudenistuntoon edistävät psyykk-

kistä hyvinvointia. Oikeussuojan antaminen edellyttää näin ollen myös ihmisen psyykkistä hyvinvointia tukevien näkökohtien huomiointia. ■

HELINÄ HÄKKÄNEN-NYHOLM, PsT, oikeuspsykologian dosentti, erityisasiantuntija
PsyJuridica Oy ja Helsingin yliopisto

SIDONNAISUUDET
Kirjoittajalla ei ole sidonnaisuuksia

KIRJALLISUUTTA

- Cohen LJ, Vesper JH. Forensic stress disorder. *Law Psychol Rev* 2001;25:2–27.
- Huttunen M. Elämäntilanteeseen liittyvät reaktiiviset häiriöt. *Lääkärikirja Duodecim* 2016 [päivitetty 17.10.2016].
- Vehmanen M. Ura ei lopu oikeudenkäyntiin. *Suom Lääkäril* 2013;21:1550–2.
- Bell ME, Perez S, Goodman LA, ym. Battered women's perceptions of civil and criminal court helpfulness: the role of court outcome and process. *Violence Against Women* 2011;17:71–88.
- Bohmer C, Blumberg A. Twice traumatized: the rape victim and the court. *Judicature* 1975;58:391–9.
- Kebbell MR, O'Kelly CME, Gilchrist EL. Rape victims' experiences of giving evidence in English courts: a survey. *Psychiatr Psychol Law* 2007;14:111–9.
- Roberts D, Chamberlain P, Delfabbro P. Women's experiences of the processes associated with the family court of Australia in the context of domestic violence: a thematic analysis. *Psychiatr Psychol Law* 2015;2:599–615.
- Raijas, R. Raiskaustrauman vaikutus oikeusjärjestelmässä toimimiseen. Oikeus 2001;30:357–65.
- Hoyle C, Speechley NE, Burnett R. The impact of being wrongly accused of abuse in occupations of trust: victims' voices. Summary report. University of Oxford Centre for Criminology 15.5.2016.
- Aarnio J, Gangnuss D, Junkkari T, ym. Itsemurhien ehkäisy ja kiireellisen hoidon tarpeen arviointi rikosseuraamusalalla. Rikosseuraamuslaitoksen työryhmäraportti 2015.
- Stover E. The witnesses. War crimes and the promise of justice in The Hague. Philadelphia: University of Pennsylvania Press 2005.
- Horn R, Vahidy S, Charters S. Testifying in the special court for Sierra Leone: witness perceptions of safety and emotional welfare. *Psychol Crime Law* 2011;17:435–55.
- Austin JT, Vancouver JB. Goal constructs in psychology: structure, process, and content. *Psychol Bull* 1996;120:338–75.
- Strasburger LH. The plaintiff-patient: mental health consequences of civil litigation. *J Am Acad Psychiatry Law* 1999; 27:203–11.
- Diener E. Subjective well-being. *Psychol Bull* 1984;95:542–75.
- Tyler TR. A psychological perspective on the settlement of mass tort claims. *Law Contemp Probl* 1990;53:199–205.
- Spearing NM, Connelly LB. Is compensation "bad for health"? A systematic meta-review. *Injury* 2010;41:683–92.
- Harris J, Mulford J, Solomon M, ym. Association between compensation status outcome after surgery: a meta-analysis. *JAMA* 2005;293:1644–52.
- Elbers NA, Hulst L, Cuijpers P, ym. Do compensation processes impair mental health? A meta-analysis. *Injury* 2013;44: 674–83.
- Shuman DW. The psychology of compensation in tort law. *Kansas Law Rev* 1994;43:39–77.
- Nathanson R, Saywitz KJ. The effects of the courtroom context on children's memory and anxiety. *J Psychiatry Law* 2003;31:67–98.
- Rush R, Quas JA, McAuliff BD. Child witnesses' experiences of distress in criminal courts: sources, consequences, and solutions. Kirjassa: Miller MK, Bornstein BH, toim. *Stress, trauma, and wellbeing in the legal system*. New York: Oxford University Press 2013, s. 89–121.
- Quas JA, Wallin AR, Horwitz B, ym. Maltreated children's understanding of and emotional reactions to dependency court involvement. *Behav Sci Law* 2009;27:97–117.
- Back C, Gustafsson PA, Larsson I, ym. Managing the legal proceedings: an interpretative phenomenological analysis of sexually abused children's experience with the legal process. *Child Abuse Negl* 2011;35:50–7.
- Hobbs S, Goodman GS, Oran D, ym. Child maltreatment victims' attitudes about appearing in dependency and criminal courts: a preliminary study. *Child Youth Serv Rev* 2014;44:407–16.
- Davies E, Henderson E, Seymour F. In the interests of justice? The cross-examination of child complaints of sexual abuse in criminal proceedings. *Psychiatr Psychol Law* 1997;4:217–29.
- Kebbell MR, Johnson SD. Lawyers' questioning: the effect of confusing questions on witness confidence and accuracy. *Law Human Behav* 2000;24:629–41.
- Häkkänen-Nyholm H. Kultavan oikeuspsykologinen valmistelu oikeudenkäyntiin tai välimiesmenettelyyn. *Defensor Legis* 2017;1:118–31.
- Strömwall L, Granhag PA. How to detect deception? Arresting the beliefs of police officers, prosecutors and judges. *Psychol Crime Law* 2003;9:19–36.
- Saywitz KJ, Nathanson R. Children's testimony and their perceptions of stress in and out of the courtroom. *Child Abuse Negl* 1993;17:613–22.

SUMMARY

Stress and reactive disturbances in legal proceedings

In Finland, approximately 500,000 civil cases are resolved and approximately 75,000 persons are accused of a crime annually in the district court. A notable number of people thus end up being involved in a court proceeding at some point of their life. Court proceedings have financial, social and mental effects on people's lives, and this is often experienced as an emotionally heavy life situation which in many cases can also cause reactive disturbances and difficulties in adaptation. These symptoms can have a significant impact on the person's ability to perform in court and thereby also on the court decision. Supporting the well-being of persons involved in court proceedings facilitates the progress of the trial and fulfillment of legal rights.